

- xv. 8592 - 1947. xii. 19. - kékes - szlcs;  
xvi. 8710 - 1948. iii. 19. - vörös - szlcs;  
8841 - .. vi. 25. - kőbányai - nemzetk. j. l. p.  
8952 - .. x. 22. - nemzetk. j. j. p. - szlcs.

Kezelve, ~~Budapest~~, 1942. iv. 10.

Arató: ábrák: 22 H. / 1947-48.

2. sz. 1948.

A HÍVÓKÖZLÉS M. T. SZÁMA: 10 47/12 418 sz. sz.

JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.

893.

Ért: 1948 évi június hó 2. n.

Érték: \_\_\_\_\_

db. melléklet. Utóirat: \_\_\_\_\_

*Előzetes megbeszélés...*

*1948. június 2-án*

*Honvédelmi...*

*1948. június 2-án*

*Bizottsági elnök:*

*Dr. Pászti László*

*... Szécsi Gyula*

*professzor úrnak,*

*1948. június 2-án.*

*Bondor Gy.*

*... elnök.*

Itéleti rendszer  
a magyar polgári perrendtartásban.

Jogtudományi doktori értekezés.

Irta:

*Rovicskényi*

jogszigorló

Debrecen, 1948. április hó.

A 2356



## I. Az ítéletről általában.

A polgári per célja jogvédelem nyerésére irányul. Ezen jogvédelmet a bíróság a perben azáltal adja, hogy a peresített jog vagy jogviszony, illetőleg tények tekintetében határozatot hoz. E határozás a bíróság perbeli cselekménye és mivel a per, éppen ezen cselekményt célozza, ez a bíróságnak legfontosabb cselekménye. Ez a főtevékenység, a többi cselekmények ehhez képest segédtevékenységnek tekintendők. A bírói határozatokról egységes fogalom meghatározást adni igen nehéz, annál is inkább mert a Pp. a bírói határozatok alatt 2 csoportot foglal egybe, melyek egymástól igen lényegesen különböznek. Mivel célunk és feladatunk csupán csak a bírói határozatok egyik - mindenestre legjelentősebb - csoportjának, az ítéleteknek fogalmi constructióját megalkotni, a bírói határozatokról adandó fogalmi meghatározás mellőzésével csupán az ítélet taglalásával fogunk foglalkozni.

Az ítélet a bíróság legfontosabb perbeli cselekménye. Magyar G. szerint "az ítélet

a bírónak az állam nevében a feleket kötelező következtetése, tehát parancsa, mellyel egy multban keletkezett magánjogi jogviszony alapján, vagy épen azon az alapon, hogy ilyen jogviszony nem jött létre a felek cselekvését a jövőre nézve jogérvényesen és véglegesen meghatározza." /Magyari G.id.m./ Vagyis egyszerűen az ítélet jelenti a per tárgyává tett jognak az eldöntését. Amikor a bíró ítéletet hoz, a keresettel a per tárgyává tett jog felett határoz, és a per érdemét, vagyis azt a kérdést dönti el igaza van-e a felperesnek és pedig úgy amint azt a keresetlevélben állította, vagy pedig nem. Látjuk tehát, hogy az ítélet mindig meritoriális határozat. Ezen elvi álláspontot foglalja el a Pp. is az ítéletek tekintetében.

Az ítélet mindig bírói parancs és pedig vagy ismétlése a jogszabály parancsának, vagy pedig a bírónak eredeti parancsa. Eszerint a bírói ítélet megegyezik a jogszabály fogalmával. Ugyanis a jogszabály - legalábbis a tárgyi értelemben vett jogszabály /tárgyi jog/ - megmondója annak, hogy mit kell tenni az adott esetben. Tehát hipotetikusán kontemplált factum; a jövőre szóló cselekvési szabály /norma agenda/. Már pedig mint látni fogjuk a bíró az i-

téletben /megállapító és marasztaló ítéletben/ épen ennek a jogszabálynak szerez érvényt, megállapítván, hogy mi történt és a tényekre azután alkalmazza a törvény parancsát. Az ítélet és a törvény /jogszabály/ tehát fogalmilag megegyeznek, csak hogy a törvény a jövőre szól, az ítélet a konkrét megtörtént esetre.

Létrejövetele módját tekintve az ítélet a bíró következtetése, logikai tevékenysége, mely szerint egy meghatározott jogszabály alá vonja /subsummálja/ a perben bebizonyított tényeket és ezek eredményéhez képest a per tárgyává tett tényállásra alkalmazza a rendszerint általános szabályokból álló tárgyi jogot. Teljesen megegyezik ezen következtetés azzal, melyet a bíró a bizonyításnál alkalmaz, csak hogy más irányu. Ugyanis ez, a bizonyításnál megállapított bizonyító tényből. előre, a jogszabályra való következtetés.

A következtetés akként történik, hogy a főtétele képezi a peressé tett jog. Az altétele alkotja az ítélet, amellyel a bíró a fő és altétel egybevetése alapján megállapítja, hogy a főtételeben foglalt különös tényállást fedie-e vagy sem? Ha úgy találja, hogy az altétel alá tartozó bizonyító tények között meg

vannak mindazok a tények, amelyek a főtétele alá tartozó peres jog alkotó elemeit képezik, akkor levonja a konkluziót és a kereset ~~éxxx~~ értelmében elmarasztalja az alperest. Ha azonban a peressé tett jog alkotó elemei közül csupán csak egy nincsen az altétel alá tartozó tények között megállapítva, elutasítja a felperest, mert a főtétele és az altétel között a subsumptio művelete nem lehetséges. Igaz ugyan, hogy a sylogismus ezen tiszta formáját nem találjuk meg a gyakorlatban, annál is inkább, mert maga a Pp. sem ilyen felsorolást ad, bár a következtetés szabályainak betartása mindenestre előnyös volna az ítéletek szerkesztésénél.

## II. Az ítélet tartalma és jogi természete.

Az ítéletek generális tartalmát a bíróság megállapítása képezi. Azonban nem ez képezi az egyedüli tartalmát, mert ahhoz még egyéb funkciók is járulnak és ezek együttesen alkotják az ítélet tartalmát. Minden ítélet megegyezik abban, hogy mindenik tartalmaz megállapítást. Az ítéletek tehát nem abban különböznek, hogy egyik csak megállapítási elemet tartalmaz, hanem abban, hogy az egyes ítéletek



az általános tartalom vagyis a megállapításon túlmenően különös céljuknak megfelelően a megállapításon túl még mást is tartalmaznak.

A speciális tartalmi elemnek megfelelően szokták a megállapító, marasztaló és jogállapot változtató ítéleteket megkülönböztetni, aszerint, amint az ítélet a megállapításon túlmenőleg még marasztalást és jogállapot változtatást is tartalmaz. Lényegileg ezen a nézetten van Magyary Géza is azzal a különbséggel, hogy ő megállapító, marasztaló és elutasító ítéleteket különböztet meg, aszerint, amint az ítéleti meghatározás: marasztal, megállapít vagy elutasít /id.m.252.old./. Ezek tehát valamennyien deklaratorius természetűek.

Ezen deklaratorius ítéletekkel állna szemben a constitutiv ítélet, mint olyan, mely a korábbi jogállapotot a jogerő rendes joghatásain felül még valamely más irányban is befolyásolja. Fő esetei a házasság felbontása, tulajdonközösség megszüntetése /actio communi dividundo/, kereskedelmi társaság felosztatását célzó perek. Legfontosabb különbség az, hogy a constitutiv ítélet jogváltozást célozván "ex nunc" hat, addig a deklaratorius ítélet

"ex tunc" hat, mert a már korábban beállt tények jogkövetkezményeit visszahatólag állapítja meg. Nincs azonban közöttük semmi különbség a hatály szempontjából. Meg kell jegyezni, hogy a jogállapotváltoztató ítélet ritka eset, fehér holló és mindenesetre a declaratorius ítéletet kell típusnak tekintenünk.

Van olyan nézet is a perjogi irodalomban, mely csupán a deklarátorius ítéleteket fogadja el és a constitutív ítélet létét tagadja. Nem ismerik el a constitutív ítélet létét, mint olyanét, mely constitutív erővel bírna és így jogviszonyokat keletkeztetne, változtatna vagy megszüntetne. Ezen felfogás szerint az ítélet mindig csak deklarátorius és sohasem constitutív. Constitutív jogállapotváltoztató hatása nincs és csupán csak deklarátorius, ami a tényekben már benne van. Azt mondják a constitutív ítélet fogalmi lehetetlenség, mert a bíró sem tényeket sem jogszabályokat nem constituálhat, tehát azok eredőjét a joghatást sem constituálhatja. Mincs ezzel ellentétben az az eset, midőn a jogszabályhoz a joghatást egyedül a bírósági hozzá és senki más. Így pl. ha a házastársak között nincsen meg már az érzelmi kapcsolat, mely őket összefüzi és annak

helyébe az engesztelhetetlen gyűlölet lépett a jog megengedi, hogy a házassági kötelék szét-tépessék. De ezt egyedül a bíró teheti meg és senki más. Csupán e tekintetben lehetne az ítéletet constitutivnak tekinteni. Ezen felfogás különösen a német irodalomban elterjedt és népszerű. Az önállóságot és eredetiséget semmi esetre sem lehet ezen felfogástól megtagadni, eltekintve attól, hogy az ítéletek tartalmi csoportosítását lényegesen egyszerűbbé teszi.

Az ítélet tartalmának terjedelmét illetőleg a szabály az, hogy az ítélet a kérelmen túl nem terjedhet, vagyis kevesebbre kötelezhet, de többre nem, mint amennyire a kereseti, illetve a viszonykereseti kérelem szól. "A marasztalás a kérelmen túl nem terjedhet. Ez a szabály a kamatra, gyümölcsre és más mellékkövetelésre is alkalmazandó. A perköltség viselésének kérdésében a bíróság kérelem nélkül is határoz"/Pp.394.§./". Ez az intézkedés a rendelkezési elvnek megfelelő "iudex ne eat ultra petita partium" elvét valósítja meg. A rendelkezési elv lényege az, hogy a fél elhatározásától függ a bírói jogsegélyt egyáltalán igénybe vegye-e, vagy ne és milyen terjedelemben.

A bíróság a rendelkezési elvnel fogva sem a fő sem a mellék dolgokban nem ítélhet meg többet, mint amit a felperes kért. A rendelkezési elvnek megfelelően az ítélet tartalmának terjedelmét a birói gyakorlat fejlesztette ki és ennek megfelelően 1./ a bíróság nem mondhat ki marasztalást, amikor a felperes csak pusztán megállapítást kért, 2./ a bíróság nemcsak marasztalást, hanem megállapodást sem mondhat ki nagyobb terjedelemben, mint amelyben azt a felperes kérte. A felperes tehát saját keresete alapján sohasem marasztalható, ez legfeljebb viszont kereset támasztása mellett következhetik be.

A marasztalás a kérelmen túl nem terjedhet, de a bíróság egyébként köteles a feleknek minden perbe vett igényét - habár azok esetleg csak hallgatólag foglaltatnak is a kérelemben - elbírálni. Az ítélet, amely a kérelmen tulmegy, nem semmis ipso iure, hanem csak megtámadható. Még nem támadás esetén a többletre vonatkozó ítéleti rendelkezés is jogerőre emelkedik és végrehajtható. E miatt perujtásnak nincsen helye.

A mellékkövetelés fogalmára nézve az ~~xx~~ anyagi jogi jogszabályok az irányadók. Kivétel

van a perköltségek tekintetében, mert a bíróság a perköltséget kérelem nélkül és a kérelmen túlmenőleg is megállapíthatja. Még helyesebb az a felfogás, mely 394.§. rendelkezését úgy magyarázza, hogy a bíróság a perköltséget, hivatalból, vagyis kérelem nélkül megállapítani köteles.

Ezen általános elvi megállapításon túlmenőleg a Pp. további rendelkezéseket tartalmaz az ítélet tartalmának közelebbi körülhatárolására. Így a 395. §. kimondja, hogy "abban az esetben, ha a 71. § értelmében a félnek a perben csak azon az alapon volt perbeli cselekvőképessége, hogy a szóbanforgó per tárgyaról perenkívül jogérvényesen rendelkezhetik, az ítéletben ki kell mondani, hogy a végrehajtás ez ellen a fél ellen csak arra a vagyona rendelhető el, amelyről ez a fél jogérvényesen rendelkezhetik." Ezen §. rendelkezése értelmében az ítélet tartalmi terjedelme korlátozást szenved. Az erre vonatkozó megállapítást a rendelkező részbe kell felvenni. E §. alkalmazásának nem előfeltétele, miszerint felperes kijelentse, hogy csak abból a vagyomból kívánja a kielégítést, amelyről az alperes jogérvényesen rendelkezhetik, mert a bíróság a vonatkozó korlátozó rendelkezést hiva-

talból felveszi az ítéletbe.

Igen fontos rendelkezés az, mely az időelőttiség kifogásának kiküszöbölését vagy legalább is mérséklését célozza. "Az, hogy a követelés csak a per folyamán járt le, a marasztalást nem gátolja. Na a követelés csak a szóbeli tárgyalás befejezése után járt le, ítélet hozatal előtt a feleket szükség esetén újra meg kell hallgatni."/396.§./ . Már az 1848. előtti hazai jogunk is ezen az alapon állott és nem látott akadályt a marasztalásra abban, hogy a követelés csak a per folyamán vált esedékessé. Frank Ignác is utal erre /Közigazság törvénye magyar honban II.r./ az u.n. zálog váltó pereknél, ahol nem vették figyelembe az időelőttiség kifogását, ha a visszaváltási idő és feltétel a per folyama alatt bekövetkezett. Az esedékesség tekintetében az általános anyagi jog szabályai állnak és eszerint csak a már lejárt követelés esedékes és követelhető. Na felperes le nem járt követelés iránt perel ugy ez esetben keresete időelőtti. Most már ilyen esetben a lejárta bekövetkezhetik az elsőbírósági, a fellebezési és felülvizsgálati eljárásban vagy még később. Ha még az első bíróság előtti eljárás során elérkezik, az elsőbíróság időelőt-

tiség okából nem utasíthatja el a keresetet, hanem a 396.§. értelmében kell dönten. Természetesen ha az elsőbíróság ítélethozatalának időpontjáig a lejárati idő nem következik, a bíróság időelőtti okából elutasíthatja a keresetet. Ha a fellebbezési eljárásban a lejárati idő elérkezik a másodbíróság időelőtti címen, már nem utasíthatja el a keresetet. A felülvizsgálati eljárás idejében bekövetkezett esedékesség, azonban már nem segít, mert mint tudjuk a felülvizsgálat nem novum iudicium. Az időelőtti címen hozott elutasító ítélet a perbevitelt igényt nem dönti el, miért is, az új kereset ellen az ítélt dolog kifogása /exceptio rei iudicatae, sikerrel nem emelhető.

A marasztaló ítéletben a kimondott kötelezettség teljesítésére határidőt kell megállapítani. Az ítéletben megállapított kötelezettség teljesítésére 15 napos határidőt kell szabni. Szükség esetén a felperes kérelmére a bíróság rövidebb határidőt, rendkívüli körülmények között pedig az alperes kérelmére hosszabb határidőt szabhat. A bíróság, továbbá a felperes hozzájárulásával a kötelezettségnek részletekben való teljesítésére külön-külön határidőket szabhat, mégpedig akként is, hogy valamely §

részlet teljesítésének elmulasztásával a még hátralékos részletek azonnal teljesítendők." /pp.397.§./ A teljesítési határidő, amely alatt "végrehajtás terhe mellett" hagyja meg az ítélet az elmarasztalt félnek, hogy tegyen eleget az ítéletbeli kötelezettségének, tulajdonképpen enyhítése az ítéletnek, mert ennek hiányában nyomban köteles lenne a marasztalt fél azonnal teljesíteni. Méltányossági szempontokból történt ezen rendelkezés, de indoklásául szolgál az is, hogy a teljesítési határidő már régen ismeretes jogunkban. Ez kellő ellensúlyozására szolgál azon felfogásnak is, mely ellentmondást lát abban, hogyha a bíró kimondja, miszerint a követelés rég lejárt és a kötelezettnek mindamellett csak azt hagyja meg, hogy bizonyos idő elmultával teljesítse kötelezettségét. Ezt az elvet viszi keresztül a francia Code de procédure civile és ezt az elvet vallja a német birodalmi perrendtartás is. A Pp. 397.§-ában a teljesítési határidőt minden ítéletre általában 15 napban szabja meg, de megengedi a 15 napos határidőnek a meghosszabbítását, valamint a megrövidítését is. A Pp. azt célozza, hogy a határidők lehetőleg egységesek legyenek. Indokolt azonban az, hogyha a teljesítés természete némely e-



setben 15 napnál hosszabb időt, máskor pedig sürgős volta rövidebb határidőt igényel a bíróság azt meghosszabbíthassa vagy megrövidíthesse. Részletezve: a 15 napnál hosszabb határidő előfeltétele 1./ hogy az alperes kérje, mert hivatalból ez sohasem rendeltetik el, 2./ hogy szüksége legyen az alperesnek a hosszabb határidőre. Azt, hogy mikor van erre szükség a bíróság az alperes személyes körülményei és a szolgáltatás természetének méltatásával állapítja meg. A felperesnek a kérelemhez való hozzájárulása a szükségesség vizsgálatát feleslegessé teszi, mert ez a ~~fel~~ vizsgálat épen a felperes érdekében történik. A 15 napnál rövidebb határidő elrendelésének előfeltétele: 1./ a felperes kérelme /hivatalból való elrendelés itt is ki van zárva/ 2./ szüksége legyen a felperesnek a rövidebb határidőre, aminek fennforgását a bíróság szabad mérlegelés alapján állapítja meg, azonban a méltányossági okok okvetlenül figyelembe veendőek. Az alperesnek a kérelemhez való hozzájárulása a szükségesség vizsgálatát feleslegessé teszi, mert hisz ez a vizsgálat épen az alperes érdekében történik.

Az ítéletben megállapított határidő az ítélet hozata után meg nem változtatható ugyan-

azon a fokon, a fellebbvitel során azonban ennek helye van.

Külön figyelmet érdemel a részlet teljesítésekre irányuló marasztalás lehetősége. A Pp. mint láttuk ezt lehetővé teszi, azonban meg kívánja hozzá a "felperes" hozzájárulását. A 397. §. ezen szóhasználata nem szerencsés, mert sokkal helyesebb e helyett a pernyertes fél megjelenés használata. Vita azonban nem adódhat, mert marasztalási ítéletről lévén szó a pernyertes fél mindenesetre csak a felperes lehet, mivel a marasztalás kérelemre történik, már pedig a kérelmet előterjesztő felet kell mindig felperesnek tekinteni.

Láttuk, hogy az ítélet lényegét a bíróság parancsa képezi azonban ezen felül más elemet is tartalmaz, t.i. a bírónak a parancsot indokolni is kell. Magyary G. ennek megfelelően az ítéletnek 2 főrészt különbözteti meg: a rendelkező részt és az indokolást. A Pp. felsorolásának megfelelően azonban a perjogi írók többsége - igaz, hogy nem annyira a tartalmi, mint inkább az alak szempontjából - Gaár V., Antalfy M., Meszlényi stb. az ítéletben három egymástól megkülönböztető részt vesznek fel u.m. bevezető részt, rendelkező részt és indokolást

/megokolást/. A Pp. 401. §-a értelmében a teljesen írásba foglalt ítélet magában foglalja "1. annak megjelölését, hogy kinek a nevében hozatott, 2. a bíróság megjelölését, a felek megjelölését, 4. a szóbeli tárgyalás befejezésének és az ítélet hozatalának napját, 5. az indokolástól elkülönített rendelkező részt, 6. az indokolást, melyben a tényállás is röviden előadandó. A tényállásnak magában kell foglalnia a szóbeli tárgyalás alapján: a kereseti kérelmet és az ellenkérelmet, ugyszintén az ügy eldöntésére és az eljárás menetére befolyással bíró egyéb kérelmeket és nyilatkozatokat, valamint a netaláni bizonyítás felvétel eredményét. A tényállásba továbbá fel kell venni a felek által felajánlott és a bíróság által mellőzött bizonyítékokat, valamint azokat a kérelmeket, melyeknek a bíróság eleget nem tett. A bíróság által megállapított tények külön kiemelendők. Ha a bíróság a fél utólag felajánlott bizonyítékait a 222.§. értelmében, vagy a megengedett idő sikertelen letelte miatt mellőzi ítéletében ezt a mellőzött előadás és bizonyítékok kijelölésével felemlíteni köteles. A Ppn. 12. §-a szerint az elsőbíróság oly ítéletének indokolásául, mely ellen fellebbezésnek nincs

helye csak a megállapított tényeket és az alkalmazott jogszabályt kell röviden írásba foglalni." A.T.E. 22. §-a értelmében a Pp. 401. §-nak a tényállás, valamint a tényállás előadására vonatkozó rendelkezései helyébe a következő rendelkezések lépnek: "Az ítélet~~x~~ indokolásának<sup>y</sup>magában kell foglalnia a bíróság által valóan elfogadott tényállást és ismertetnie kell a felek által a szóbeli tárgyaláson felajánlott és a bíróság által mellőzött bizonyítékokat, valamint azokat a kérelmeket, melyeknek a bíróság eleget nem tett. A kereseti kérelmet és ellenkérelmet ugyszintén az ügy eldöntésére befolyással bíró egyéb kérelmeket és nyilatkozatokat, valamint a netáni bizonyítás felvétel menetét nem kell ismertetni, ha azok az iratokból kitűnnek. Há azok ismertetése mégis szükségesnek mutatkoznék e részben a tényállás előadását az előkészítő iratok és a bírósági iratok tartalmára való hivatkozással is ki lehet egészíteni vagy pótolni."

A bevezető rész arra szolgál, hogy az ítélet minden más ítélettől megkülönböztethető legyen.

A rendelkező rész / tenor sententiae/ a bíróság határozatát rövid, tömör fogalmazás-

ban tartalmazza. Ez az ítéleti rész rendszerint megfelel a pernyertes relperes kereseti kérelmének és szabatos rövidséggel fel kell ölelnie úgy a fő, mint a mellékkövetelések tekintetében mindazt, amire a bíróság a pervesztes felet kötelezi. Önként érthető kelléke a rendelkező résznek az is, hogy világos, határozott, mindegyik fél jogát és kötelezettségét egyénenként meghatározó és amennyiben marasztalást tartalmaz, végrehajtásra alkalmas legyen.

Az indokolás, vagy megokolás Antalfy M. szerint "azon okok előadása, amelyek a bíróságot a rendelkező részbeli döntés meghatározására vezették. Nemcsak a jogi kérdésekre vonatkozó érvelés, hanem a tényállás megállapításában elhatározó szerepet vitt tekintetek, különösen a bizonyítékok mérlegelése is idetartozik. Minden önálló támadó és védő eszközre vonatkozó okokat is elő kell adni, kivéve, ha valamely indító ok mellett egy vagy több, vagy esetleg valamennyi ily eszköz tárgytalanná vált."/id.m. 11.k.702.1./

Az indokolás tehát tulajdonképen 2 részből áll: a tényállásból és a jogászi okoskodásból, okfejtésből. Nem mondja ki azonban a törvény, hogy az indokolásban a jogászi okoskodást a tényállástól szét kell-e választani és ezért

a bíróság praktikus szempontoknak megfelelően az indokolásban a tényállás keretében is foglalkozhat a jogi indokokkal, de teljesen elkülönítve is előadhatja azokat. A bíróságot ebben a kérdésben semmi sem köti.

A jogászi okfejtés és a tényállás részletesebb taglalásánál mindenekelőtt azt kell figyelembe vennünk, hogy a kereseti kérelem, a keresettel érvényesített joghoz kapcsolódván, a bíróság ítéletében voltképpen a keresettel érvényesített jog felől határoz, természetesen a kereseti kérelem és ellenkérelem korlátai között. A jog azonban elvont fogalom, mely csak az u.n. jogi tények alapján vont következtetés alapján ismerhető fel és ép ezért ró az indokolás a bíróságra kettős feladatot, 1./ a tények megállapítását, amelyekből mindenik fél a maga jogát kívánja levezetni, 2./ a megállapított tényekre a megfelelő jogszabály alkalmazását.

A bíróságnak abból a célból, hogy határozhasson, először is azt kell tisztába hozni, hogy a felek előadásai mennyiben felelnek meg a valóságnak, vagyis meg kell állapítani a tényállást. A megállapított tényállást azután a bíróság egybeveti a jogszabállyal és azt keresi, vajjon a megállapított tényállás a jogszabály

alá vonható-e? Az alkalmazandó jogszabálynak felismerése azonban nem mindig egyszerű dolog. A törvényhozó ugyanis arra törekszik, hogy minden életviszony a megalkotott jogszabállyal rendezést és szabályozást nyerjen. Ez azonban tényleg nem következik be, annál is inkább, mert az élet folytonos változásával mindig új meg új eseteket és alakulásokat dob felszínre, amikre a törvényalkotó még a legkörültekintőbb előrelátás mellett sem gondolhatott. A bíróságnak azonban az eléje került ügyben ítélni kell és mivel a törvény, illetőleg a jogszabály alapján kell határozni, meg is kell találnia azt a jogszabályt, amelyre alapítja határozatát és az indokolásban kifejezésre kell juttatnia azt hogyan és miért alkalmazta ebben az esetben azt a jogszabályt, amelyet alkalmazott. Láthatjuk tehát, hogy az ítélet indokolásában a bíróságnak meg kell állapítani a döntő ténykörülmenyeket, valamint azt, hogy ezek valók-e vagy sem, ezután pedig hivatkozni kell arra a jogszabályra, amelyre a kiderített tényállás alapján határozatát alapítja. Hogy a tényállásnak mit kell magában foglalnia azt a törvény pontosan és ki-merítően körülírja. Nincs azonban sehol kimondva, hogy a jogi megokolásnak és a tényállásnak az indokolásban elkülönítve kell szerepelni.

A bíróság ténymegállapításai és érvelései egymásba fűződnek, ha az ítélet indokolásának ilyenén megszerkesztése könnyebbnek és egyszerűbbnek mutatkozik, mintha ez a két rész elválasztatik, mely utóbbi esetben igen sokszor ismétlésekbe kellene, hogy essen a bíróság. Ugyanigy értelmez a miniszteri indokolás is. "Az indokolás eszerint a tényállás előadását, ezzel kapcsolatban a bíróság által megállapított tényállásnak a 270. §.-nak megfelelő indokolását és a jogi döntés indokait, az alkalmazott jogszabályt tartalmazza. Az egyes részeknek, valamint a tényállás alkatelemeinek sorrendjét a javaslat nem határozza meg. Ezt a konkrét eset körülményeihez képest a bíróra kell bízni. A sorrend kötelező megállapítása, valamint az egyes részeknek kötelező elkülönítése nem célszerű. Az egyes ténymegállapítások indokolása, a bizonyítási anyag eredményének a bírói meggyőződés alkotása céljából való méltatása néha közvetlenül az illető ténynek megállapítottként kijelentése mellett, néha az egész tényállás indokolása a megállapított tények előbocsátása után lesz inkább helyén. A jogi deductiónak a tényállástól szigorú elkülönítése sem lehetséges mindig; pl. ahol a tényállás megállapításának kérdésé-



be jogi vélelmek játszanak bele, ott e kettőnek összefoglalását alig lehet elkerülni." Igen fontos annak a meggondolása, hogy a bíróság a tényállást az előkészítő iratok s a bírósági iratok tartalmára való hivatkozással is kiegészítheti vagy pótolhatja. Az előkészítő iratok ily kiegészítésre vagy pótlásra csak akkor használhatók fel, ha azok tartalmát a felek előadták és ha ennek megtörténte akár a jegyzőkönyvben, akár az ítéleti tényállásban van megállapítva. Érdekében áll tehát a feleknek és a bíróságnak egyaránt arról meggyőződnie, hogy megállapítassék az, hogy az előkészítő iratok tartalma, a szóbeli tárgyaláson előadott, illetőleg azok tartalmától a felek szóbeli előadása eltért.

Az ítéletben megállapított perbeli tényállás ereje tekintetében a 402. § intézkedik. "Az ítéletben foglalt tényállás a felek szóbeli előadásaira nézve teljes bizonyítékul szolgál. Ezt a bizonyítékot a tárgyalási jegyzőkönyv vagy mellékletei ronthatják le. Ezen fokozott bizonyító erő megengedhetőségét a miniszteri indokolás azzal okadatozza, miszerint azok mellett a biztosítékok mellett, amelyeket a javaslat a jegyzőkönyv szabályozásával és a tényál-

lás kiegészítése iránti eljárással a feleknek nyajt a birói tényállás minden veszély nélkül felruházható a felek előadásaira nézve teljes bizonyító erővel, amely csak a tárgyalási jegyzőkönyvvel és mellékleteivel vonható.

A 402. §. az ítéletben foglalt tényállást a felek szóbeli előadásaira nézve a közokiratra megállapított bizonyító erónél./Pp. 315.§./ nagyobb bizonyító erővel ruházza fel, mert a közokirattal szemben az ellenbizonyítás minden korlátozás nélkül meg van engedve,/316. §./ ellenben az ítéletben, mint közokiratban foglalt tényállást csupán a tárgyalási jegyzőkönyvnek, vagy mellékleteinek tartalma ronthatja le, ha arról van szó, hogy a felek előterjesztették-e azokat a szóbeli előadásokat, amelyek ~~az~~ az ítéleti tényállásban foglaltatnak. Tehát nem szabad figyelmen kívül hagynunk és az nagyon fontos is, hogy a tényállásnak a bizonyító ereje csupán a feleknek a szóbeli tárgyaláson tett előadásaira vonatkozik. a bizonyítékokra, a bizonyítás szabályszerűségére nézve nem az ítéleti tényállás, hanem a jegyzőkönyvek és mellékleteik az irányadók.

Az ítéletben foglalt tényállás a 403.§. értelmében kiigazítható, ha valamelyik fél azt

kellő időben kérelmezi. Amíg azonban ilyen kérelem előterjesztve nincs, addig a 402. §. irányadó s addig az ítéleti tényállás hacsak azt a jegyzőkönyv vagy ítéletei le nem rontják a felek szóbeli előadásaira nézve teljes bizonyító erővel bír. Ha azonban a jegyzőkönyv vagy mellékletei a felek szóbeli előadásaira nézve ellenkeznek az ítéleti tényállásban foglaltakkal, ezen ellentét alapján az ítélet a fellebbviteli eljárásban akkor is megtámadható, ha egyébként kligazitási kérelemmel orvosolható lett volna az ítéleti tényállás hiánya.

Ami az ítélet jogi természetét illeti, erre vonatkozóan tudnunk kell, hogy az mindig <sup>parancs</sup> parancs. Ez a ~~peres~~ mindkét peres félhez irányul. A marasztalási ítélet ezen minden ítéletben meglévő parancson felül még egy külön parancsot is tartalmaz az alpereshez, amivel a kötelezettségének a teljesítését hagyja meg. Az ítélet mindig egy magánjogi jogviszonyra vonatkozik, ez azonban nem szükségképpen a felek között áll fenn, mivel lehetséges - különösen megállapítási ítéletnél -, hogy a peres fél és harmadik személy között áll fenn a kérdéses magánjogi jogviszony.

### III. Az ítélet fajtái.

Az ítéletek többféleképpen csoportosíthatók aszerint, amint az osztályozásnál mit veszünk fel a distingválás fundamentumául. Így amint már láttuk az ítélet tartalmi eleme szempontjából megkülönböztethetünk marasztaló, megállapító és jogállapotváltoztató ítéletet. Mint külön ítélet fajt szokták említeni a mulasztási ítéletet, mely a különböztetés alapját a peres félnek az eljárás folyamán a határozathozatal szempontjából tanúsított magatartása képezi. Megkülönböztetnek declaratív és constitutív ítéleteket, aszerint, amint az ítélet csupán csak declarál, vagy a deklaráción túlmenőleg még constituálást, jogállapotváltoztatást is tartalmaz. Ezen felosztások mind csupán csak elméleti jelentőségűek és éppen ezért az alábbiakban a Pp. felosztási módját követve fogjuk az egyes ítéleti fajtákat vizsgálat alá venni.

A Pp. végítéletet, elkülönített végítéletet, részítéletet és közbenszóló ítéletet különböztet meg. Azonban ezen ítéletfajták közül is tulajdonképpen csak a végítélet és a közbenszóló ítélet állíthatók egymással szembe, mert a részítélet csak alfaja a végítéletnek, mely azon

követelés, illetőleg a követelés azon része tekintetében, amelyre kiterjed, végítélet jelle- gével bir. Nézzük mostmár ezen ítélet fajokat részletesen egyenként és vizsgáljuk, miben e- gyeznek meg és miben térnek el egymástól.

a./ Végítélet és elkülönített <sup>vég</sup>ítélet.

Végítéletet és elkülönített végítéletet akkor hoz a bíróság, ha a per érdeme végeldön- tésre alkalmas. Erre utal az "ítélet" szóhoz hozzáfűzött "vég" szócska, amely megkülönböz- tetés épen arra utal rá, hogy ilyen esetben az egész tárgyalást befejező és az ügy érdemét el- döntő ítéletről van szó. "Ha a per érdeme vég- eldöntésre alkalmas, a bíróság végítélettel ha- tároz. Végítéletet /elkülönített végítéletet/ hoz a bíróság akkor is ha egy eljárásban egye- sitett több per közül csupán csak egy is alkal- mas a végeldöntésre és a többi perre nézve el kell halasztani a tárgyalást. Ha azonban az el- járásban egyesített keresetek egymással össze- függnék, vagy ha az egyik kereset a másik elle- nében védelemként érvényesíthető ~~és~~ a bíróság az elkülönített végítélet hozatalát mellőzheti. Pp. 389).§./

Annak megállapítása, hogy a per érdeme végeldöntésre mikor alkalmas az ítélkező bíró- ságnak feladata. Végítéletet hoz tehát a bíró

akkor, ha a per érdemét kellően letárgyalta, vagyis mindazon tényköörülményeket megvizsgálta, amelyeket a törvény a per tárgyává tett jognak alkotó elemeiként megállapít.

Lehetséges, hogy a bíróság több pert egyesít egy eljárásba. Ha azután ezen perek közül bármelyik is alkalmas a végeldöntésre nézve a bíróság elkülönített végítéletet hoz. Az elkülönített végítéletre azért van szükség, mert ugy a peres felek, mint harmadik személyek között folyó perek is egyesíthetők. Az egyesítés által azonban azok, kiknek az ügye máskülönben végeldöntésre alkalmas igen hátrányos helyzetbe kerülnének, ha emiatt igen hosszú időn keresztül nem jutnának végítülethez. Különösen akkor okozna ez szembetűnő hátrányt, ha az egyik ügy egyszerű, míg a másik rendkívül bonyodalmas és hosszadalmas. Ezen okból a Pp. 387. §-a nemcsak megengedi, hanem az ott megjelölt esetekre elő is írja, hogy a bíró adott esetben végítületet hozzon.

Kivétel e szabály alól csak oly egyesített keresetknél van, amellyek egymással összefüggnek, vagy egyik a másik ellenében védelemként is érvényesíthető, mert ekkor a Pp. a bíróra bizza annak eldöntését, hogy elkülönített

végítéletet hozzon-e?

A 387.§. kiterjed az új keresetre, viszontkeresetre is. A Pp. ugyanis ezeket önálló kereseteknek tekinti és így önállóságukat az együttes tárgyalás nem szüntetheti meg.

b./ részítélet.

A részítéletre vonatkozóan a Pp. 388., 389., 390./ §§.-ai intézkednek. A két első esetben a részítélet hozatala a bíróság belátására van bízva, míg az utolsó esetben a részítélet hozatala kötelezően elő van írva. A részítélet olyan ítélet, mellyel az egy keresetlevélben érvényesített több követelés közül csupán csak egyet vagy többet dönt el a bíróság, míg a többire nézve folytatja az eljárást és külön részítélettel vagy végítélettel dönti el. "Ha több követelés közül, amelyek egy keresetlevélben vannak egyesítve, csupán egy is alkalmas a végdöntésre, továbbá, ha a kereseti követelésnek -ideértve a bíróság rendeletéből egy eljárásba egyesített kereset is- csupán egy része alkalmas a végdöntésre: a bíróság részítéletet hozhat." /Pp.388.§./

A részítélet hozatalának természetes előfeltétele az, hogy a részítélettel eldönthe-

tő követelés annyira tésztázva legyen, miszerint a még fönmaradó követelés tárgyalása és eldöntése azon ne változtasson /Pécsi tábla 1900.okt.23.G55./. A másik előfeltételt a követelés, illetve a szolgáltatás oszthatósága képezi. "A kereseti követelés egy része azzal a feltételezéssel lehet alkalmas az eldöntésre, ha a kereset tárgya a magánjog értelmében osztható szolgáltatás." /Antalfy u.id.m.II.k.684.o./

A részítélet hozatala megengedésének indokául az szolgál, miszerint a részítélettel egyszerűsíteni lehet a tárgyalást, mert az eldöntött rész a további jogvitából kizáratik, másrészt a nyertes félnek érdeke, hogy mielőbb ha részben is követeléséhez jusson. Ha a bíróság részítéletet hoz, ezt az ítélet bevezető részében világosan meg kell mondania. Ha szorgosabban megvizsgáljuk a részítéletet megállapíthatjuk, hogy az, az egy keresetlevélbe egyesített több követelés, vagy pedig a követelés meghatározott részére korlátozottan teljesen megegyezik, azonos tartalmu és hatásu a végítélettel. A részítélet a fellebbezés és perujítás szempontjából teljesen önálló ítélet, amely ellen külön fellebbezéssel kell élni, különben a részítélet jogerőre emelkedik.



A részítélet különleges esetéről intézkedik a Rp. 389. §-a. "Ha az alperes beszámítási kifogásképen oly ellenkövetelést érvényesít, amely a kereseti követeléssel összefüggésben nincs és ha az ellenkövetelés eldöntése a tárgyalás elhalasztását tenné szükségessé, a bíróság a felperes kérelmére a kereseti követelés felől részítéletet hozhat. Ebben az esetben a beszámítás kérdésében a tárgyalást folytatja és eredményéhez képest a részítéletet fenntartja, korlátozza vagy hatályon kívül helyezi. Az alperes a részítélet teljesítéséből vagy végrehajtásából származott kárának megtérítését a folyamatban lévő perben még a fellebbezési bíróság előtt is kérheti."

§ a beszámítási kifogásként érvényesített alperesi követelésnek külön perre utasítását zárja ki és helyette arra jogosítja fel a bíróságot, hogy akkor, ha az ellenkövetelés a felperesi követeléssel összefüggésben nincsen és nyomban nem tisztázható a felperesi követelés felől részítéletet hozasson, mely azután mind a végrehajthatóság, mind a fellebbvitel szempontjából a végítélettel egy tekintet alá esik. E rendelkezés módot ad a pernek bonyolított ellenkövetelésekkel szándékolt elhuzása

ellen.

A beszámíthatóság megengedhetősége tekintetében az anyagi jog szabályai az irányadók. Eszerint általában beszámíthatók az egynemű, lejárt, határozott és valódi követelések. Mindezen feltételek fennforgásának megállapítása a beszámítási kifogás megtételére alkalmat adó perben is történhetik. A beszámítási kifogás érvényesítését a hatáskör, illetékesség, vagy más perelőfeltétel hiánya nem gátolja, mivel ez nem per, hanem védőeszköz. Megállapítási keresettel szemben nem támasztható beszámítási kifogás.

A részítélet hozatalának nagy hátránya az, hogy amennyiben a részítéletet végrehajtják a beszámítás nehézségbe ütközik, ha utóbb az ellenkövetelést a bíróság újabb részítéletben megállapítja és a felperesre is hátrányos, hogy a felperes amennyiben a részítélet teljesítését az alperestől eltagadja, vagy az alperesen végrehajtja a 389.§. értelmében esetleg az alperesnek kártérítéssel tartozik, amiből következik, hogy a bíróságnak a legnagyobb gondal és körültekintéssel kell eljárni akkor, amikor részítéletet hoz.

Részítélet hozatala esetén a bíróság a

beszámítás kérdésében külön folytatja az eljárást, amelynek eredménye alapján a./ ha az ellenkövetelést alaptalannak találja, ez esetben a részítéletet fenntartja b./ a részítéletben megítélt követelésnél kisebb összegű ellenkövetelést állapít meg, mely esetben a felperest kártérítésben lehet marasztalni c./ a x részítéletben megítélt követelést fedező összegű ellenkövetelést állapít meg a bíróság, mely esetben a részítéletet hatályon kívül helyezi. A kárkövetelés követelésének előfeltétele, hogy az ellenfél beszámítási kifogása a részítélet hozatala után egészben vagy részben eredményre vezessen.

Az eddig tárgyalt esetekben a bíróság belátására volt bízva, hogy az eset körülményeinek mérlegelése alapján részítéletet hoz-e vagy sem, azonban a következő esetekben a részítélet hozatala kötelezően van előírva. "Ha az alperes a kereseti követelést egészben vagy részben elismeri, ugyszintén ha a felperes követeléséről egészben vagy részben lemond, a bíróság az ellenfél kérelmére az elismerés vagy lemondás értelmében végítéletet vagy részítéletet hozni köteles."/Pp.390.§./

E § rendelkezésének megérthetése céljá-

ből foglalkoznunk kell a perbeli elismerés és lemondás fogalmával, jogi természetével, jellegével és hatásával. A bíróság előtti elismerés és lemondás Antalffy szerint valóságos rendelkező perceselexmény. Az elismerés a beismeréstől abban különbözik, hogy nem ténykérdésekre, védő és támadó eszközökre, hanem egyenesen a kereseti /vizsontkereseti/ igény valóságára irányul./Id.m.II.k.686-87.lap./. A perbeli elismerés és lemondás azután azt eredményezi, hogy a bíróság az ellenfél kérelmére a kereseti követelés tekintetében ítéletet hozni köteles.

Nézzük mi a különbség a perbeli beismerés és elismerés között. A perbeli beismerés nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a beismerő a perben a beismerés után továbbra is felléphessen, míg az elismerés által a fél azt jelenti ki, hogy azzal, amit tőle követelnek tartozik. A felperes, aki az alperes egyik-másik tényállítást valónak elfogadja, ezzel még nem mond le keresete érvényesítéséről. Ha azonban felperes keresete követeléséről lemond, vagy ha alperes kijelenti, hogy a kereseti követeléssel tartozik, akkor a lemondott, illetőleg valónak elfogadott követelés tekintetében jogi vitának rendszerint nincs tovább helye. A perbeli beismerés

és elismerés tehát ~~rá~~ tárgyak és hatásuk szempontjából lényegesen eltérnek egymástól. A beismerés tárgya az ellenfél valamely tényállítása, az elismerés tárgya maga a kereseti követelés.

A perbeli elismerés a félnek a perben tett nyilatkozata; ebből következik, hogy ezen elismerés érvényességének első kelléke az elismerő fél perbeli cselekvőképessége. A perbeli elismerés érvényességének második kelléke, hogy az a kereseti követelésre vagy annak egy részére vonatkozzék. A perbeli követelés meghatározásánál tekintettel kell lennünk a per tárgyára és a polgári per céljára, amely mint tudjuk, nem más, mint valamely jog vagy jogviszony fennállása, valamely tény valósága vagy valótlanságának megállapítása által nyújtandó jogvédelem elnyerése. Mint láttuk a kereseti követelésnek részben elismerése is előidézi a perbeli elismerésnek azt a joghatályát, hogy a bíróság felperes kérelmére az elismerés értelmében tartozik ítéletet hozni, de természetesen csak akkor, ha a kereseti követelés osztható.

### c./Közbenszóló ítélet.

Közbenszóló ítélet az olyan ítélet, mely a jogalap és mennyiség szerint elkülöníthető

vitáknál csupán csak a jogalap kérdésében határoz. "A bíróság a követelés alapja és mennyisége szerint elkülöníthető vitáknál az alap fennállását közbenszóló ítélettel előzetesen megállapíthatja. A követelés alapjának megállapítása esetében a tárgyalás a mennyiségre nézve csak az ítélet jogerőre emelkedése után folytatható." /Pp.391.§./

A közbenszóló ítélet hozatalának előfeltétele először az, hogy a követelés jogalap és mennyiség szempontjából elkülöníthető legyen. Így pl. a kártérítési perben elkülöníthető a kártérítés jogalapjának kérdése a kárösszeg kérdésétől. A követelés alapja alatt mindig a jogalapot értjük, tényalap tekintetében nem lehet közbenszóló ítéletet hozni. A második feltétel hogy a követelés vitás legyen és pedig mind jogalap, mind mennyiség tekintetében, mert ha ezek valamelyike nem vitás a kérdés elbirálása tekintetében más vitás pont nincs és ennél fogva ilyen esetben végítéletet kell hozni. Egyébként a jogorvoslat szempontjából a közbenszóló ítélet a végítélettel esik egy tekintet alá..

A bíróság nem köteles az alap fennállása tekintetében közbenszóló ítélettel határoz-

ni, hanem csak jogositva van erre. Ha a követelés alapja iránt elutasítólag határoz a bíróság, akkor nincs szükség a mennyiség tárgyalására, de azért az alap felett elutasítólag határozó ítéletet is rendszerint közbenszóló ítélet formájában hozza meg a bíróság, mert lehetséges, hogy a felső bíróság megváltoztatja az ítéletet és megállapítja a követelés jogalapját. Ha a követelés alapja iránt elutasító közbenszóló ítélet jogerőre emelkedik, úgy végítélet hatályával bír. A követelés alapját megállapító közbenszóló ítélet, még ha jogerőre emelkedik is, végre nem hajtható, mert az csupán csak előkészíti a marasztaló ítéletet a végrehajthatóság pedig csupán a marasztalási ítélet speciális hatása.

A közbenszóló ítélet kettős cél elérésére szolgál. Ezen kettős cél adja meg ez intézmény indokát is. Egyfelől egyszerűsíti az eljárást, más felől pedig, idő, munka és költségmegtakarítással jár úgy a felek, mint a bíróság szempontjából, mert igen sok esetben megkiméli a bíróságot a mennyiség megállapítására irányuló bonyodalmas tárgyalásoktól.

#### IV. Az ítélet jogereje és hatása.

Az ítélet jelenti a per befejezését, azonban csak abban az esetben ha az ítélet jogerős. A jogerő kettőt jelent, illetőleg foglal magában. Jelenti egyfelől a határozatok megtámadhatatlanságát és ezt nevezzük alaki jogerőnek, másfelől jelenti a határozat tartalmának irányadó voltát és ezt nevezzük anyagi jogerőnek. A jogerős ítéletnek azután különböző hatásai vannak, de legfontosabb az újabb kérelem elutasítása, / ez voltaképpen az anyagi jogerő/ és a végrehajthatóság. Az alábbiakban külön-külön tárgyaljuk az alaki és az anyagi jogerőt és végül a jogerős ítélet hatásait, illetőleg a végrehajthatóságot.

1./ Az alaki jogerőről a Pp. 410.§-a szól: "Az ítélet, amennyiben fellebbvitellel vagy ellentmondással megtámadható csak ezek törvényes határidejének lejártát követő napon emelkedik jogerőre. A kellő időben benyújtott fellebbvitelnek vagy ellentmondásnak a jogerőre emelkedésükre halasztó hatálya van. A pertárs fellebbvitelének vagy ellentmondásának hatálya a többi pertársra a 80.§ esetén kívül nem terjed ki." Az olyan ítélet, amelyik tekintében fellebbvitelnek vagy ellentmondásnak helye nincs, már a kihirdetéssel jogerőre emelke-



dik. A fellebbvitelről való lemondás felől a Pp. 410.§.3.bek.helyébe lépő Pp.n.13.§. rendelkezik.

Az alaki jogerő tehát mint látjuk jelenti a jogerőre emelkedett ítélettel szemben a további fellebbviteli perorvoslatok kizárását, vagyis alakilag jogerős az ítélet, amennyiben fellebbvitellel, vagy ellentmondással, kifogással, általában rendes perorvoslattal már meg nem támadható. Az alaki jogerő által adott megtámadhatatlanság nem abszolút, hanem csak fellebbvitelt és az ellentmondást zárja ki. Az igazolást és a perujitást a jogerő beállta nem akadályozza, sőt a perujitásnak egyik feltétele az ítélet jogerőre emelkedése, az igazolás pedig csak a már beállott jogerő érvényesülését függesztheti fel, de a jogerő beállását nem akadályozhatja meg.

Pp. értelmében fellebbvitelről az ítélet kihirdetése előtt történt lemondás nem volt hatályos, mert mint az indokolás mondja "az ilyenü kikötés a perjogi szabályok hatályosságát támadná meg és nem bírhat érvénnyel." A Ppn. 13.§-a azonban lehetővé teszi a fellebbvitelről való lemondást az ítélet kihirdetés előtt is, de csak akkor, ha mindkét fél kölcsönösen le-

mond, azzal az ügyes érveléssel, hogy az ilyen ítéletet az olyan ítéletekkel veszi egy tekintet alá, melyek ellen nem lehet fellebbvitellel élni és így a kihirdetéssel jogerőre emelkednek. "Ha a szóbeli tárgyalás befejezése előtt a felek egyezően bejelentik, hogy a fellebbvitelről lemondanak, ennek az a hatálya, hogy a bíróság ítélete a kihirdetéssel jogerőre emelkedik. Az ilyen lemondást az ítélet jogerőre emelkedésének megállapítása szempontjából, csak akkor lehet figyelembe venni, ha a bíróságnak írásban bejelentették" /Pp. 13.§./. Egyébként a fellebbvitelről való lemondásnak /tehát nem kölcsönös/ csupán az ítélet kihirdetése után van helye és pedig vagy a bíróság előtti jegyzőkönyvbe mondással, vagy pedig írásbeli bejelentéssel.

2./ Az anyagi jogerőről a Pp. 411. §-a rendelkezik. "Az ügy érdemében hozott ítélet csak annyiban válik jogerőssé, amennyiben a keresettel érvényesített jog iránt határoz. Ez a rendelkezés nem zárja ki a határozat szükségképeni következményeinek jogerőre emelkedését.

A bíróság az ítélet jogerejét hivatalból veszi figyelembe." Ezen látszólag egyszerű törvényes rendelkezés az egyik legvitásabb kérdést képezi úgy a belföldi, mint a külföldi perjogi iro-

dalomban. Élesen ellentétben álló nézetek találhatók a kérdés vitatása tekintetében.

Általában azt kell mondanunk, hogy az anyagi jogerő voltaképpen nem más, mint az ítéletnek egyik hatása. Gaár Vilmos, Antalfy M., Kováts M. is elfogadják ezen elvi alapot, de a részletekben már sok tekintetben eltérnek nézeteik. ~~akkor~~ Gaár V. szerint "Az alakilag jogerőre emelkedett ítéletnek, ha az, az ügy érdemében hozatott, az a hatálya van, hogy ez az ítélet arra a jogra nézve, melyről határozott s azokra a személyekre nézve, kikre ez az ítélet kiterjed, a jövőben irányadó fog lenni s hogy ugyanezen jog iránt érdemben új ítélet nem hozható, és az alakilag jogerőre emelkedett ítéletnek ezen hatályát nevezzük anyagi jogerőnek." /Id.m. II.k.27.lap./

Az anyagi jogerő után két irányban hat és pedig pozitív és negatív irányban. Nevezetesen negatív irányban abban nyilvánul, hogy ugyanazt az ügyet egynél többször bírói döntés tárgyává tenni nem szabad /ne bis in idem/ és újabb kereset beadása esetén a bíróság a jogerős ítélettel elbírált jog érdeme felől újabb ítéletet nem hozhat, hanem a keresetet ítélt dolog címén /res iudicata/ elutasítani tarto-

zik. Pozitív irányban pedig abban nyilvánul, hogy az ítélet a jövőben praeiudiciumot alkot; a jogot a jövőre nézve maradandólag megállapítja. Részletesebben kifejtve az ítéletet hozó bíró a jövőben kötve van a maga határozatához, sőt ezen túlmenőleg nemcsak az illető bíró, hanem más bíróság és más hatóság kötve van az ügyben hozott határozathoz.

Az anyagi jogerő ezen kettős hatását először Keller hirdette. "Über Litis Contestation und Urtheil nach klassischen Römischen Recht." című munkájában. Savigny szerint csak a pozitív működés található fel és a jogerő intézménye az ellentétes ítéletek által előidézendő jogbizonytalanság elhárítására szolgál és ez a jogerő nem más, mint az igazság fictiója. /Fiction der Wahrheit./ Ez a felfogás a római jogból eredő "res iudicata pro veritate accipitur" elvén alapszik. Az ellenkező irodalmi nézet viszont, melynek kiváló képviselője Becker és Brinz a negatív hatást veszik fel, vagyis felfogásuk a szintén római jog "bis de eadem re me sit actio" elvén alapszik.

Hazai irodalmunk általában a duplicitas elv alapján áll és írjuk az anyagi jogerőnek

kettős hatását általában elismerik, bár részletekben az egyes definitív meghatározások nüanszbeli eltéréseket mutatnak.

Ami az anyagi jogerő terjedelmét illeti, erről két irányban lehet szó. 1./ Mire terjed ki a jogerő /a jogerős ítélet kihatása tárgyi szempontból/, 2./ kire terjed ki a jogerő /a jogerős ítélet kihatása alanyi szempontból./

A polgári perrendtartás 441. §-a tárgyi terjedelmet szabályozza, mondván: "az ügy érdekében hozott ítélet csak annyiban emelkedik jogerőre, amennyiben a keresettel érvényesített jog iránt határoz." A keresettel érvényesített jog azonos a kereset a végső tárgyával, azzal, amit a fél a keresettel elérni kíván, amit rendszerint a kereseti kérelem /petitum/ tartalmaz. Mindamellett nem az a döntő, mi van a kereseti kérelemben, mert hiszen lehetséges, hogy az érvényesített jog nincsen pontosan a keresetbe foglalva, vagy pedig ennél többet foglal magában. Ami a keresettel érvényesített jog körén kívül van, arra a jogerő nem terjed ki. A kereseti jog körén kívül esnek és ép ezért jogerő elnyerésére nem alkalmas a tényállás, az indító okok, közbenszelő kérdések. Res iudicatává csak az ügy érdekében hozott bírói ítélet vál-

hatik. Az az ítélet, amely a pert valamely per-  
gátló körülmény miatt nem engedi létrejönni,  
nem válik ítélt dologgá, mert nem döntött a ke-  
reset felől. De az ügy érdemében hozott ítélet  
is csak abban a terjedelemben válik jogerőssé,  
amely terjedelemben a keresettel érvényesített  
jog iránt határozott. Ha tehát a bíróság a ke-  
resetet időelőttiség vagy más anyagi jogi ha-  
lasztó hatályu kifogás okából utasítja el, va-  
gyis azt állapítja meg, hogy a keresetileg ér-  
vényesíteni kívánt jog még nem szorul birói ol-  
talomra, ítélete csak az időelőttiség tekinte-  
tében, annak fennállásáig lesz jogerős. Ilyen-  
kor a következő perben, mikor már beállott az  
esedékesség, vagy elhárult, másmilyen halasztó  
körülmény, ugyanazon jog tekintetében már nem  
lehet visszatérni oly kifogás vagy védekezés  
alapján, mely az ítélethozatal előtti időből  
való volna. Végül a jogerő csak annyiban áll  
be, amennyiben a keresettel érvényesített jog  
iránt határoz az ítélet; amiből következik,  
hogyha a bíróság a kereseti jog bizonyos része  
felől nem határoz, az el nem bírált rész iránt  
indított új kereset ellen *exceptio rei iudica-  
tae* nem emelhető. A Pp. 411. § rendelkezik a  
határozat szükségképeni következményeinek jog-

érőre emelkedéséről. Ilyen szükségképeni következmények azok, melyek az ítéleti rendelkezésből feltétlen bizonyossággal folynak. Pl. ha a felperes tulajdonjoga az alperessel szemben megállapítást nyert, ebből szükségkép folyik, hogy alperes nem tulajdonos, az alperes tulajdoni keresete ellen tehát felperes az ítélt dolog kifogását megteheti. Ha a jogviszony fenn nem állása iránti perben a keresetnek helyt adnak, ennek szükségképeni következménye, hogy az illető jogviszonyból eredő igények is alaptalanok.

^ másik fontos kérdés az, hogy kire terjed ki a jogerő hatása? Ezen kérdést a 411. §. nem szabályozza, pedig ennek megállapítása nagyon fontos. Általános elv, hogy a jogerő csak azokra a személyekre szorítkozik, akik a perben, mint felek részt vettek. Azok a kivételes esetek, mikor az ítélet jogereje harmadik személyekre is kihat, alapulnak 1./ jogutódlás, 2./ képviselet, 3./ a constitutiv ítélet jogkeletkeztető funkciója alapgondolatain. A jogerő kiterjesztése az egyetemes jogutódra az univerzalis successio alapgondolatából következik. Idevág elsősorban az örökösödés esete. A singularis successio esetében a jogerő a jogutódra általában nem terjed ki. Ezen elv azonban egyes

speciális kivételekkel át van törve. Pl. a per-feljegyzés után jogot szerző jogutódra kihat az ügyben hozott ítélet jogereje. A képviselet szempontján alapul a jogerő kiterjesztése, mindazon esetekben, mikor a képviselő jogosítva van saját nevében, de a képviseletre való kihatással pereket vinni. Pl. az engedményes a váltó jogban.

Az anyagi jogerő magánjogi hatásait általában a magánjog szerint kell elbírálni. A jogerő addig tart, míg az ítélet megdőntve nincs. Ha pl. perujítás folytán az ítélet megdől, az anyagi jogerő is véget ér a perujítás folytán a hozott ítélet jogerőre emelkedésével.

A pp. 412. §-a értelmében az ítéletben beszámított ellenkövetelés újabban nem érvényesíthető. Ezen rendelkezésből önként következik hogy abban az esetben, ha az adós beszámítási kifogásának a bíróság helyt nem adott, -az ítéletnek ebbeli tartalma, ha az ítélet jogerőre emelkedik- sem az ítélt dolog erejével nem hat, sem praeiudiciummal nem szolgálhat egy újabb perben, amelyben az adós követelését hitelezőjével szemben keresettel érvényesíti. A hitelező, aki ebben az újabb perben alperes, nem hivatkozhatik sikerrel az előző perben hozott



ítéletre.

Fontos kivételes szabályozást tartalmaz a Pp. 413.§-a, midőn megengedi az ítélet megváltoztatását ex nunc hatállyal, abban az esetben, ha azok a körülmények, amelyek alapján a bíróság a szolgáltatás mennyiségét vagy tartalmát megállapította lényegesen megváltoztak.

A jogerős ítélet főhatása a végrehajthatóság, vagyis a kényszer útján való érvényesíthetés. Végrehajthatósággal azonban csak a marasztaló ítéletek bírnak. A végrehajtás általában a jogerő beálltához van kötve, vannak azonban ítéletek, amelyek a Pp, értelmében végrehajthatóknak nyilváníthatók, ámbár még nem emelkedtek jogerőre. Az előzetes végrehajtás indokául szolgál egyrészt a felperes méltányos érdekének hathatósabb védelme, másrészt az, hogy ezzel a fellebbezések számát akarta a törvényhozó csökkenteni. Az előzetes végrehajthatóságot a Pp. 415., 416., 417. §§-aiban szabályozza, mely §§-ban részint taxativ felsorolással, részint descriptiv megjelöléssel határozza meg az előzetes végrehajthatóság eseteit. Az előzetes végrehajthatóságot a bíróság részben hivatalból /415.§./, részben csak a pernyertes fél kérelmére /416.417.§§./ köteles elrendelni. A

végrehajtás tényleges elrendelése azután megint csak a pernyertes fél kérelme alapján történik, ez azután már a végrehajtási jog körébe tartozó kérdés és ezért annak taglalásában nem bocsátkozunk.

#### V. Az ítéletre vonatkozó különös rendelkezések.

Általános szabály, hogy az ítéletnek meghozatalában csak az a bíró vehet részt, aki az alapul szolgáló szóbeli tárgyaláson jelen volt, illetőleg ha a bíróság a határozathozatal előtt más tagokból alakul, a tárgyalást újra meg kell nyitni. /Pp. 392.§./ Ezen rendelkezés a közvetlenség elvének folyománya. A tanácskozás és a szavazás nem nyilvános./Pp. 393.§./. A min. indokolás szerint a nyilvános tanácskozás és szavazás igen tetszetős eszme, azonban gyakorlatilag igen sok hátránya van, mert a bírókat feszélyezné és ennek folytán az ügy alapos megvitatását elmellőznék. A bírák tartózkodóbbak volnának véleményeik nyilvánításában a kölcsönös felvilágosítások gyérebbek és nehezebbek lennének. A tanácskozás, a szavazás általában a határozatok meghozatalának módja az ügyviteli szabályokban van szabályozva.

Az ítélet kihirdetése és közzlése nem a-

zonos fogalmak, mert a kihirdetés a közlésnek egy neme és pedig a járásbirósági eljárásban. A bíróság ítélete a közléssel válik hatályossá a felekkel szemben. A közlés két féle módon történik. A törvényszéki eljárásban a kihirdetett ítélet a felekkel -még ha szóbelileg a feleknek kihirdették is- teljes kiadmányának kézbesítésével kell közölni, kivéve a perfelvételi hatánap elmulasztása alapján hozott ítéletet és a pergátló kifogások tárgyában hozott ítéletet. A járásbirósági eljárásban az ítélet közlése a felekkel kihirdetés -a rendelkező rész felolvasása- útján történik, azzal a féllel azonban aki az ítélet hozatalát megelőző szóbeli tárgyaláson jelen nem volt, az ítélet, kihirdetése és teljes írásba foglalása után kiadmány kézbesítésével kell közölni, kivéve ha a bíróság az ítélet kihirdetésére hatánapot tűz és erre a meg nem jelent felet megidézi. /398.,399. §§./

Minden ítéletet teljesen írásba kell foglalni, ha a bíróság az ítélet kihirdetését elhalasztja, még a kihirdetés előtt, ha pedig az ítéletet nyomban kihirdették a járásbirósági eljárásban a kihirdetést követő 3 nap alatt, a törvényszéki eljárásban pedig 8 nap alatt. A teljesen írásba foglalt ítéletekről a bíró-

sági segédhivatal által vezetett jegyzék hetenként kifüggesztendő. Az ítéletkről a felek egyszerű vagy hitelesített másolatokat vehetnek, illetőleg az a fél, akinek az ítéletet nem kézbesítették arról saját költségén kiadmányt kívánhat./404.,405.§§./

Általános elv és a Pp. 406.§-ában is kimondott szabály, hogy a bíróság a kihirdetett ítéletben foglalt határozatához abban a perben amelyben hozta, kötve van, sem közbenszóló, sem részítéletben foglalt határozattól abban a perben eltérni nem lehet. A bíróságnak az ítélethez való kötöttsége, mereven keresztülvive, azonban gyakorlatilag kényeámetlen és célszerűtlen, mert bármily csekély hibát vagy hiányt csak szabályszerű perorvoslattal lehet elhárítani. Épen ezért a kötöttség áttöretik és a helyreigazítást a Pp. megengedi jelentéktelenebb hibák és hiányok esetében. Ennek három módja van: 1./ kijavítás, 2./ kiegészítés, 3./ kiigazítás.

Az ítélet kijavítása az ítéletbe becsuszott név, szám, számadási és más efféle nyilvánvaló hibákra nézve van megengedve, amelyeket a bíróság, melynél a hiba történt hivatalból bármikor kijavíthat. Ebben a kérdésben szóbeli tárgyalás nélkül is határozhat a bíróság, de a vég-

zés a felekkel közlendő. /Pp.407.§./

Az ítélet kiigazítása akkor fordul elő, ha az ítéletbe foglalt tényállásban, nem az előbbi §-ban említett, hanem más hibák, továbbá hiányok, ellentmondások vagy homályosságok fordulnak elő. Ezek kiigazítását bármelyik fél 8 nap alatt ~~három~~ kérheti, mely határidő az ítélet kihirdetésétől, illetőleg az ítéletek jegyzékének kifüggesztésétől számítandó. Mivel itt nem nyilvánvaló tévedésről van szó, a Pp. a kiigazítást szigorubb formaságokhoz köti, mint a kijavítást. A kiigazításnak csak kérelemre lehet helye. Az eljárás szabályait a 408.§. részletesen tartalmazza, azonban azokkal, mint merőben tételes értékűekkel nem foglalkozunk.

Az ítélet kiegészítése abban áll, hogy bármelyik fél kérheti az ítélet kiegészítését, ha a bíróság az ítéletben a kereseti kérelemnek vagy ellenkérelemnek valamely részéről a fő vagy mellékkötelezettség tekintetében vagy a perköltés viseléséről nem intézkedett, ugyszinten, ha a bíróság az ítélet végrehajthatóságát a törvény ellenére ~~n~~ ki nem mondotta. A kérelem előterjesztésének határideje 8 nap. A bíróság a kérelem felől szóbeli tárgyalás után határoz. A határozat csak a kiegészítés kérdésére és a jog-

vitanak még el nem intézett részére terjedhet ki. Ha a bíróság a kérelemnek helyt ad, kiegészítő ítélettel határoz, mely az eredeti ítélethez csatolandó, ellenkező esetben pedig a kérelmet végzéssel elutasítja. Az elutasító végzés ellen felfolyamodásnak van helye. /Pp.409.§./

A Pp. 414.§-a a külföldi ítéletek belföldi érvényessége tekintetében tartalmaz rendelkezéseket és meghatározza, hogy olyan esetekben, amikor nemzetközi szerződés másként nem intézkedik, mily feltételek mellett lehet a külföldi bíróság ítéletét érvényesnek -tehát nemcsak végrehajthatónak, hanem más tekintetben is hatályosnak- elfogadni. /Igy pl. mint ítélt dolgot, melynek alapján a belföldi perben a külföldi ítélet mint exceptio rei iudicatae hozható fel./ E § rendelkezéseinek manapság igen kevés gyakorlati jelentősége van és arról mint különben is tételes értékű rendelkezésről csupán csak a teljesség kedvéért emlékeztünk meg.

-----

Forrásmunkák:

- Magyary Géza: A magyar polgári peres eljárás alaptanai. Budapest, 1989/1898.
- "- : Magyar polgári perjog. Budapest, 1910.
- Bacsó Jenő : A jogvédelem előfeltételei a polgári perben. Msziget, 1910.
- Antalfy M. : Polgári Ferrendtartás. 1915.
- Gaár Vilmos: A magyar polgári perrendtartás magyarázata. Budapest, 1911.
- Bacsó Jenő : A polgári perrendtartás tankönyve. Budapest, 1917.
- Térffy Gyula : A Polgári Ferrendtartás törvénye és gyakorlata. Budapest, 1927.

DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR  
B40.145. Gyarapodási naplósám